

УДК 347:338.46

ЩОДО ПИТАННЯ ЛЕГАЛЬНОГО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ПОСЛУГИ»

Донець А. Г.,

асистент кафедри цивільного права №1
Національного університету
«Юридична академія України
імені Ярослава Мудрого»,
м. Харків

Анотація: Роботу присвячено проблемі легального визначення поняття «послуги» та його закріплення на рівні законів України. Проаналізовано діюче законодавство, наведено приклади визначення досліджуваного поняття нормативно-правовими актами різних галузей права та сфер застосування. Кожний із наведених прикладів має свою специфіку відносно мети закону, в якому він міститься, і несе у собі ряд визначальних ознак.

Ключові слова: послуга, визначення, нормативно-правовий акт, законодавство, сфери правозастосування.

Аннотация: Работа посвящена проблеме легального определения понятия «услуги» и его закрепления на уровне законов Украины. Проанализировано действующее законодательство, приведены примеры определения исследуемого понятия нормативно-правовыми актами различных отраслей права и сфер применения. Каждый из приведенных примеров имеет свою специфику относительно цели закона, в котором он содержится, и несет в себе ряд определяющих признаков.

Ключевые слова: услуга, определение, нормативно-правовой акт, законодательство, сферы правоприменения.

Annotation: The article focuses on the problem of legal definition of the notion «service» and its legislative consolidation at the national level. Having analyzed the existing Ukrainian legislation, the author provides the examples of the notion under study defined by the regulatory legal acts of various branches and spheres of law. Each of the examples is specific in the respect of aim of law it refers to, and it contains a number of defining features.

Key words: service, definition, regulatory legal act, legislation, spheres of law enforcement.

У роботах останніх часів, які так чи інакше торкаються теми послуг, чи то вітчизняних, чи то російських авторів, вступне слово завжди присвячене закріпленню законодавцем на рівні новітніх цивільних кодексів (мається на увазі Цивільний кодекс України 2004 року та Цивільний кодекс РФ) послуги як об'єкта цивільних прав. Але відкритим залишається питання визначення самого поняття «послуга».

Маємо стверджувати, що зазначене питання є одним із найскладніших для сучасної науки приватного права. Існує велика кількість різнопланових нормативно-правових актів різної юридичної сили, які оперують поняттям послуги та інколи дають його визначення. До негативних наслідків такої ситуації насамперед потрібно віднести невпорядкованість таких нормативно-правових актів між собою (неможливість цього впливає здебільшого з того факту, що зазначені акти регулюють різнопланові аспекти правового та економічного життя), неможливість уніфікованого підходу до оперування даними поняттями послуги у зв'язку з тим, що вони призначені для використання суто для потреб тих чи інших актів.

Так, наприклад, Закон України «Про захист прав споживачів» (у редакції від 01.12.2005 року) визначає послугу як «діяльність виконавця з надання (передачі) споживачеві певного визначеного договором матеріального чи нематеріального блага, що здійснюється за індивідуальним замовленням споживача для задоволення його особистих потреб» [7]. Як ми побачимо далі вищенаведене визначення є найбільш вдалим і таким, що відповідає сутності поняття серед легальних визначень. Така точка зору ґрунтується на наявності у визначенні чуткого посилання на те, що послуга є діяльністю, хоча

залишається питання про співвідношення самої діяльності та матеріального чи нематеріального блага, яке передається в її процесі.

Навпаки визначає послугу Закон України «Про здійснення державних закупівель», використовуючи таке визначення: «послуги – будь-який предмет закупівлі (крім товарів і робіт), включаючи транспортні послуги, освоєння технологій, наукові дослідження, науково-дослідні або дослідно-конструкторські розробки, медичне та побутове обслуговування, лізинг, найм (оренду), а також фінансові та консультаційні послуги, поточний ремонт» [8].

У даному випадку бачимо не досить слушне визначення, що містить тавтологічні помилки, складається в більшості з простого перерахування. До того ж до цього ряду увійшли такі окремі об'єкти цивільних прав, як науково-дослідні або дослідно-конструкторські розробки; включення договорів найму, лізингу, підряду, що також не може бути прийнятним для даних потреб.

Закон України «Про автомобільний транспорт» містить декілька визначень послуги: «послуга з перевезення пасажирів чи вантажів, перевезення пасажирів чи вантажів транспортними засобами на договірних умовах із замовником послуги за плату; транспортно-експедиторські послуги, пов'язані з підготовкою та відправленням вантажів, організацією та забезпеченням перевезень, контролем за проходженням і одержанням вантажів, проведенням взаєморозрахунків» [1]. Наведене визначення вказує: по-перше, на те що послуга є діяльністю, а по-друге, на оплатний характер зазначених послуг.

Закон України «Про банки і банківську діяльність» не містить визначення послуги, але натомість дає перелік банківських послуг, проаналізувавши який можуть дійти певних висновків відносно самого поняття «послуга».

До банківських послуг належать:

1) залучення у вклади (депозити) коштів та банківських металів від необмеженого кола юридичних і фізичних осіб;

2) відкриття та ведення поточних (кореспондентських) рахунків клієнтів, у тому числі у банківських металах;

3) розміщення залучених у вклади (депозити), у тому числі на поточні рахунки, коштів та банківських металів від свого імені, на власних умовах та на власний ризик [3]. Даний закон наводить приклад визначення поняття саме через перерахування. Наведені пункти, як бачимо, самі по собі становлять певні дії (залучення, відкриття, розміщення), які становлять той чи інший вид діяльності. Ло того ж на прикладі банківських послуг слухно вбачається нематеріальний характер послуги як такої.

Закон України «Про відходи» чітко для своїх потреб, але у відповідності до цивілістичної сутності послуги, дає таке визначення послуги з вивезення побутових відходів: «збирання, зберігання, перевезення, перероблення, утилізація, знешкодження та захоронення побутових відходів, що здійснюються у населеному пункті згідно з правилами благоустрою, затвердженими органом місцевого самоврядування» [4]. Дане визначення, як і деякі наведені, вказує на те, що послуга – це діяльність.

Закон України «Про телекомунікації» таким чином визначає поняття, що досліджується, для своїх завдань: «телекомунікаційна послуга – продукт діяльності оператора та/або провайдера телекомунікацій, спрямований на задоволення потреб споживачів у сфері телекомунікацій» [9]. Наведене визначення говорить про послугу, використовуючи економічне розуміння цього явища: послуга – це продукт. Натомість знову зазначається і те, що послуга невід'ємна від певної діяльності.

Визначення, дане в Законі України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг», перше серед наведених говорить про послугу не як про дію або діяльність, а як про операцію. Закон містить визначення поняття послуги: «фінансова послуга операції з фінансовими активами, що здійснюються в інтересах третіх осіб за власний рахунок чи за рахунок цих осіб, а у випадках, передбачених законодавством, і за рахунок залучених від інших осіб фінансових активів, з метою отримання прибутку або збереження реальної вартості фінансових активів» [12].

Закон України «Про житлово-комунальні послуги» визначає, що «житлово-комунальні послуги є результатом господарської діяльності, спрямованої на забезпечення умов проживання та перебування осіб у жилих і нежилих приміщеннях, будинках і спорудах, комплексах будинків і споруд відповідно до нормативів, норм, стандартів, порядків і правил» [6]. У той же час Закон України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг», визначаючи тарифи на відповідні послуги, зазначає, що це «тарифи на теплову енергію (крім тарифів на виробництво теплової енергії на теплоелектроцентралях, теплоелектростанціях, атомних електростанціях і когенераційних установках та установках з використанням

нетрадиційних або поновлюваних джерел енергії), транспортування теплової енергії магістральними та місцевими (розподільчими) тепловими мережами, постачання теплової енергії, а також тарифи на послуги централізованого водопостачання та водовідведення» [5]. Обидва наведені визначення розкривають поняття послуги через її дієву сутність, визначаючи що послуга – це діяльність.

Податковий кодекс України, хоча і не належить до джерел цивільного права, але все ж таки для своїх цілей звісно використовує поняття «послуга». Його норми містять таке визначення послуг: «послуги для цілей розділу IX цього Кодексу транспортування (переміщення) вантажу магістральними трубопроводами України; постачання послуг будь-яка операція, що не є постачанням товарів, чи інша операція з передачі права на об'єкти права інтелектуальної власності та інші нематеріальні активи чи надання інших майнових прав стосовно таких об'єктів права інтелектуальної власності, а також надання послуг, що споживаються в процесі вчинення певної дії або провадження певної діяльності» [14]. Звісно, що податкове законодавство не буде використовувати цивілістичний підхід до проектування своїх норм, але, оперуючи поняттям «послуга», Податковий кодекс тим самим намагається дати визначення такому поняттю. Суто для мети даного нормативно-правового акта (треба зважати на ту обставину, що його мета охоплює немалу сферу правовідносин) послуга визнається то діяльністю, то операцією, що в принципі не суперечить приватноправовій сутності послуги.

Закон України «Про аудиторську діяльність» передбачає, що така діяльність передбачає насамперед забезпечення аудиту та надання інших аудиторських послуг. Тобто можна зробити висновок, що аудит – це послуга. А відтак, під аудитом зазначений закон розуміє «перевірку даних бухгалтерського обліку і показників фінансової звітності суб'єкта господарювання з метою висловлення незалежної думки аудитора про її достовірність в усіх суттєвих аспектах та відповідність вимогам законів України, положень (стандартів) бухгалтерського обліку або інших правил (внутрішніх положень суб'єктів господарювання) згідно із вимогами користувачів» [2].

Закон України «Про туризм» та «Правила користування готелями й аналогічними засобами розміщення та надання готельних послуг», затверджені Наказом Державної туристичної адміністрації, передбачають таке визначення: «готельна послуга дії (операції) підприємства з розміщення споживача шляхом надання номера (місця) для тимчасового проживання в готелі, а також інша діяльність, пов'язана з розміщенням та тимчасовим проживанням. Готельна послуга складається з основних та додаткових послуг, що надаються споживачу відповідно до категорії готелю» [11].

Закон України «Про поштовий зв'язок» визначає відповідні послуги таким чином: «послуги поштового зв'язку – продукт діяльності оператора поштового зв'язку з приймання, обробки, перевезення та доставки (вручення) поштових відправлень,

виконання доручень користувачів щодо поштових переказів, банківських операцій, спрямований на задоволення потреб користувачів» [10].

Як бачимо з наведеного аналізу законодавства, терміном «послуга» оперують достатньо багато нормативно-правових актів із різноманітних галузей права. Треба зазначити, що тільки законів в Україні, які використовують зазначене поняття, нараховується близько ста. Серед них Закон України «Про оцінку майна, майнових прав та оціночну діяльність» від 27 липня 2001 року, Закон України «Про вищу освіту», Закон України «Про ліцензування певних видів господарської діяльності»; багато нормативно-правових актів нижчого порядку: Правила надання послуг із газопостачання від 9 грудня 1999 року, Правила користування послугами поштового зв'язку від 22 грудня 1997 року, Правила надання послуг населенню з водопостачання та водовідведення від 30 грудня 1997 року, Правила надання населенню послуг із перевезення міським електротранспортом від 22 квітня 1997 року, Правила надання населенню послуг пасажирського автомобільного транспорту від 18 лютого 1987 року, Правила побутового обслуговування населення від 16 травня 1994 року та багато інших [13].

Звісно, що при такому становищі речей, в жодному разі не можна говорити про єдине уніфіковане легальне визначення поняття «послуга». Кожний нормативно-правовий акт оперує цим поняттям відповідно до своєї мети та розуміння даного поняття з точки зору відповідної галузі права. Але, проаналізувавши вищенаведені нормативно-правові акти, можна дійти певних висновків. а саме: під послугою найчастіше розуміють певні дії, діяльність, операції, інколи законодавець зазначає, що послуга – це не стільки сама діяльність, а саме – продукт цієї діяльності, тим самим наголошуючи на об'єктній природі послуги.

ЛІТЕРАТУРА

1. Закон України «Про автомобільний транспорт» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 22. – Ст. 105.
2. Закон України «Про аудиторську діяльність» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1993. – № 23. – Ст. 243.
3. Закон України «Про банки і банківську діяльність» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2001. – № 5-6. – Ст. 30.
4. Закон України «Про відходи» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 1998. – № 36-37. – Ст. 242.
5. Закон України «Про державне регулювання у сфері комунальних послуг» (Назва Закону в редакції Закону від 07.07.2011 № 3610-VI (3610-17)) [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 49. – Ст. 571.
6. Закон України «Про житлово-комунальні послуги» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 47. – Ст. 514.
7. Закон України «Про захист прав споживачів» від 01.12.2005 р. № 3161-IV (3161-15) [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2006. – № 7. – Ст. 84.
8. Закон України «Про здійснення державних закупівель» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2010. – № 33. – Ст. 471.
9. Закон України «Про телекомунікації» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 12. – Ст. 155.
10. Закон України «Про поштовий зв'язок» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 6. – Ст. 39.
11. Закон України «Про туризм» (В редакції Закону від 18.11.2003 № 1282-IV (1282-15)) [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2004. – № 13. – Ст. 180.
12. Закон України «Про фінансові послуги та державне регулювання ринку фінансових послуг» [Текст] // Відомості Верховної Ради України. – 2002. – № 1. – Ст. 1.
13. Офіційний сайт Верховної Ради України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://portal.rada.gov.ua>
14. Податковий кодекс України [Текст]: Закон України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI // Відомості Верховної Ради України. – 2011. – № 13-14; 15-16; 17. – Ст. 112.